

F ö d ö z e t:	B e v é t e l:		
	rendes	rendkívüli	összes
1. fej. I. Legfelsőbb udvartartás . . .	—	—	—
2. fej. II. Császár Ö Felsege kabineti irodája	—	—	—
3. fej. III. Birodalmi tanács	—	—	—
4. fej. IV. Államtanács	—	—	—
5. fej. V. Minisztertanács	—	—	—
6. fej. VI. Külügyminisztérium . . .	130,592	—	130,592
7. fej. VII. Államminisztérium:			
A. Politikai igazgatás	381,887	—	381,887
B. Cultus és oktatás	66,489	—	66,489
C. Oktatási tanács	—	—	—
D. Rendőrminisztérium	513,077	2,050	515,127
11. fej. VIII. Magyar udv. cancellária	266,037	—	266,037
12. fej. IX. Erdélyi udv. cancellária	79,375	—	79,375
13. fej. X. Dalmát-horvát-szlavon udv. cancellária	45,100	—	45,100
14 — 40. fej. XI. Pénzügyminisztérium	402.466,522	62.349,506	464.816,028
41. fej. XII. Kereskedelmi és népgazdászati minisztérium	15.805,145	—	15.805,145
42. fej. XIII. Igazságügyminisztérium	63.155	—	63,155
43. fej. XIV. Ellenőr-hatóságok	2,000	—	2,000
44—45. fej. XV. Hadügyminisztérium:			
A. Száraz hadsereg	8.763,000	—	8.763,000
B. Hadi-tengerészet	200,800	—	200,800
A fedezet egész összege:	428 783,179	62.351,556	481.134,735

A védegyleti agitatio, annak jelentősége és közgazdasági tévedései.*)

(Dr. Kautz Gyulától.)

A védegyleti mozgalmat tüzetesen véve figyelembe, el kell ismernünk, miszerint annak sociális és politikai jelentősége *egészen* nem vonható kétségbe. A védegylet (eltekintve egyes, semmi-

*) Jelen értekezés „*mutatványul*“ közöltetik ismeretes szaktudósunknak legújabbán koszoruzott pályamunkájából „Nemzetgazdaságunk és a vámpolitika“, — mely Heckenast kiadásában a legközelebbi hónapokban kerülend ki a sajtó alól.

kép sem helyeselhető mozzanatoktól s kinövésektől) mindenekelőtt tényleges kifejezése vala az ellenzékpárt azon álláspontjának, mely szerint az a nemzetnek az öt megillető *alkotmányos jogot*: nemzeti ügyei felett *saját* érdekei s akarata szerint intézkedni, biztosítani törekedett; s ez értelemben a mozgalom *csak egy* phásisát képezé a nemzeti ál-

lamfejlődés azon processusának, mely a magyar országos autonomia és *kormányzati függetlenség elvének*, a kereskedelmi és ipari politika terén is érvényrejuttatására irányult. Ezen autonomia és kormányzati függetlenségnek ugyanis a fennálló vám- és politikai rendszer általi csorbitásával, az ország anyagi érdekei több irányban az ausztriai tartományok érdekeinek utána helyeztetek; s midőn a törvényhozás e visszaság orvoslását nem eszközölhette, a nemzet egy tekintélyes része a *társadalmi téren* keresett s vélt találni elensulyozó orvosszert.

A védegyelet *társadalmi és politikai* hatása felett, továbbá, kétkedni nem lehet, ha meggondoljuk, hogy egyfelől az absolut szabadkereskedés elméletével szemközt, mely egyik-másik tekintetben igen is kosmopolitikai irányu, a nemzet közgazdasági önállósága elvét hozá kifejezésre; másfelől benn a honban, lerontva számos avas előítéletet az anyagi munka, iparosság és üzleti osztályok *állása és értéke* tekintetében, a közép és polgárirend országos sulyjának méltányolását előmozdítá; továbbá a nemzetgazdasági öntudalmat s önérzetet fokozá; az ipari s forgalmi élet terén a tömegeket összpontosított nézetnyilvánításra vezeté; s így mindenestre mind szellemi mind anyagi tekintetben termékenyítő befolyást gyakorolt a nemzeti közélet fejlődésére.

Ide járul még *erkölcsi hatása* is az agitációnak. Mely jelesül abban állott, hogy egyfelől országunk nagyjait a „nemzeti“ nagyobb mérvbeni pártolására, s a *külföldieskedő negély* levetésére serkentette; másfelől, hogy a hazai készítményekre, melyek a divatos idegen árucikkek által némileg háttérbe szorítottak, a közfigyelmet határozottan oda irányzá; sőt mi több, az itt-ott mutatkozó fényüzet is korlátolta.

Midőn azonban mindezeket készségesen elismerjük, távol vagyon tőlünk a védegyeleti eszmét és törekvést *helyeselni* vagy *igazolni* akarni. — Lehetniti ugyanis ezt mind az alapeszmének, melyre a rendszer fektetve volt, félszége; mind az időviszonyoknak, melyek közt annak gyakorlati foganatosítása megkísérteték, sajátszerű állása; valamint azon *módnak és formáknak*, mellyel annak érvényre emelése célba véteték, helytelensége, egyoldalúsága is. — Lássuk ezt tüzetesen:

Az első fő és *alaptévedés* a védegyeleti (s vele rokon védvámi) agitációban az volt, hogy félreismerve a nemzetgazdasági élet természetét és törvényeit, azon balhiedelemnek hódolt, hogy a népek ipari és forgalmi élete mesterséges módon és mesterséges eszközökkel kényünk kedvünk szerint igazgatható, s mintha elhatározások, egyezkedések, kényszer vagy erőszakolás elégséges volna arra, hogy valahol *műipari virágzás* előidéztessek. — A védegyeleti párt azon hibás, de a 19-ik század közepén már megbocsáthatlan nézetben vala, hogy azt, a mi csak *az idők lassu folyamának*, a nemzeti ipar s ökonomiai élet fokozatos fejlődésének, s az összes társadalmi cultura természetes módoni terjedésének lehet gyümölcse: erőszakos uton, külközegek, s untalan beavatkozás által a közgazdasági dolgok organikai rendjébe, elérni lehet; hogy műipart csak amugy, egy lábdobbantással (mint Széchenyi mondá) s mintegy varázsütéssel teremhetni; s hogy csak idegen *szikkekrol* *hazafias lemondás* kell, hogy virágzó nemzeti gyártás előidéztessek. — Fontolóra nem vették a mozgalom vezetői azon ezer meg ezer föltételeket, melyek valamely országban a műipar sükeres meghonosításához megkivántatók; nem méltányolták közgazdaságunk sokkal

nagyobb feladásait, s égetőbb szükségait; nem azt, hogy rideg programjoknak az élet és gyakorlat követeléseivel úton útfélen összeütközésbe jönie kelle, hogy az egész izgatás tartós és közhasznu eredményekre nem vezethetett, s hogy azon uton, a melyen ők haladtak, csak oly mesterkélt és *üvegházi ipar* tenyész-tethetik, a melynek valódi gyökere s életrevalósága nincsen, s melyet ép azért az első zivatar irgalmatlanul el-sodor s megsemmisit.

Ép így szem elöl tévesztette ez is-kola azt, hogy hazai közgazdaságunk alapágának, *a mezői iparnak*, az átalaku-lások, politikai s jogi reformok egész során kellett *előbb* keresztülmennie, hogy a kitűzött cél csak némileg is megközelíthessék, s hogy ingatlan jellemű, nehézkes natural gazdaságunk-nak, birtokrendszerünknek, forgalmi s közlekedési eszközeinknek előbb töké-lyesen meg kellett volna változniok, *ha némi* kilátással sikerre akartunk volna a célba vett rögzös pályán ha-ladni; hogy nemzeti vagyonságunk egyéb forrásai még koránsem voltak oly karban, hogy onnan munkaerőket, tőkét stb. haszonnal el lehetett volna vonni, s más az *egészre* nézve jövedel-mezőbb vállalatokba fektetni.

A védegyeleti és védvámi párt egy szóval, telve vérmes reményekkel és tervekkel, türelmetlenkedve a jelen lassu haladása miatt: *a historiát anticipálni*, a jövőt siettetni akarta, s e buzgólkodásában oly tévutakra jutott, melyek végeredményben épen annak *ellenkező-jére* vezettek volna, a mi (természe-ten legjobb hiszemben s legtisztább szándokkal) célba vétetett, tudniillik *közgazdasági erőtlenség*, talán végső ki-merülésre.

Legyen szabad ez általános megjegy-zés után még a következőkre is utalni. A védegyeleti agitáció legelőször is téve-

lyes nézetből indult ki Magyarország közgazdasági s műveltségi *fejlődés-pol-cza* felett. Hazánk ugyanis azon időben, mikor a mozgalom megindult, sok tekintetben kizárólag östermelési irányu, agricoljellemű ország volt. Jelesül nem csak lakóinak nemzeti jelleme, erkölcsi és világnézlete, hanem egész ál-lami szervezete, közgazdasági és pénzügyi háztartása, társadalmi és culturai viszonyainál, sőt még geographiai világ-helyzeténél fogva is. — Magyarország még ma is, de annál inkább 20—25 évvel ezelőtt oly állam volt, melynek *bő kin-csekkel* megáldott roppant értékű földjé-nek tekintélyes része műveletlenül, ha-szonvétlenül hevert; melyben az öster-melési szükségnek megfelelő munkáskéz a népesség ritkaságánál fogva, majdnem mindenütt hiányzott; hol az anyagi fel-virágozhatás első kellékei és föltételei, utak és közlekedési eszközök, rendezett folyam- s csatornaháló, tőke és szakér-telmiség is nélkülöztek. — Nem ál-lott továbbá honunknak ez időszakban még rendelkezésére azon intézetek, köz és magán egyletek, törvénykezési és igazságszolgáltatási módok és formák, szóval azon *modern műveltségű közegek* köre, melyek nélkül korunkban az anyagi élet terén sikeresen haladni és eredményekre jutni lehetlen. — Elte-kintve attól, hogy a közhitel fejletlen volta, hűbéries jellemű birtokrendsze-rünk, czélszerű ipari, forgalmi és hiteli törvények hiánya, megkötött vagyoni és jobbágyi viszonyaink, félszeg és ingadozó adószervezetünk, stb. megannyi akadályait képezék az általános előme-netelnek, a vállalkozási szellem, az üz-leti erély, és a technikai szakképzettség kifejlésének.

Az ország *fejlődési és culturai foká-nak* ilyképeni félreismerése (a mennyi-ben tudniillik a védegyeleti eszme hir-detői mindezt tekinteten kívül hagyva

Magyarországot az iparalapisra megkivántató föltételek birtokában lévönek tartották) volt e szerint oka annak, hogy oly czél tüzetett a nemzet elé, melynek elérésére ez az akkori időben képes nem vala, s semmiféle erőltetés vagy mesterkedés által képeessé nem tétethett volna; s következetesen keresztülvive sokkal nagyobb kárt mint előnyt szüendett.

Hogy a mondottak nyomán a védegyelet iparalapisási és iparvédleti eljárása nagyon is időelőtti, s igen is *helyszerütlén volt*, kitünik még a következőkből is:

Hitelt érdemlő statistikai adatokból kimutatható, hogy Magyarország 1844 körül műiparilag még oly csekély fejlettségnek örvendett, hogy például saját szükségletének: finom gyolcsban meg jobbféle posztóban $\frac{1}{30}$ -át, pamut- és selyemkelmékben $\frac{1}{100}$ -át, finomított cukorban $\frac{1}{10}$ -ét, jobbféle papirban, bőrben, üvegben $\frac{1}{8}$ $\frac{1}{12}$ -ét és vasban $\frac{1}{3}$ -át sem állította elő, tehát még igen igen hátramaradt, *iparilag szegény és gyöngye* állam vala. — A védegyelet tehát olyasmit akart megvédeni, a mi még nem is létezett, oda akarta a nemzeti töke és munkaerőket vezetni, a hol azoknak nyereséges tevékenységre még a tér hiányzott; oltalmat nyújtott oly foglalkozási ágaknak, melyek még keletkezöben sem voltak, szóval: *védett, mikor még védni való nem volt!*

Hogy menyire félszeg eljárás vala ez, kitünik azon következményekből, melyekre a közzgazdasági dolgok természete s az akkori időviszonyok állásánál fogva szükségkép kelle vezetnie.

Egyfelöl ugyanis *kárára volt* s idővel még inkább leendett kárára e bal iparpolitikai rendszer a földbirtokos osztály és az általa képviselt östermelési érdekeknek. Névszerint annyiban, hogy mesterséges módon vonatván el

attól a töké és pénzerök, *mezei gazdaságunk*, e fontos tényezök méginkább megdrágulása és szétforgácsolása folytán, fejletlen állapotából még nehezebben vergödhetett volna ki, s okszerűbb művelésmódra még kevésbbé birt volna átmenni. Kétszeres, tizszeres veszteség egy oly országra nézve, mint hazánk, melynek akkor még egész ereje, legfőbb vagyionforrása, mondhatni, politikai létalapja, földjében és ösproductiójában nyugodott, és *az ezen ütött sebeket* semmiféle egyéb módon pótolni vagy orvosolni képes nem vala. Másfelöl bizonyos az, hogy más, sokkal sürgösb s mulaszthatlanabb feladások szorítottak ez eljárás által háttérbe. Így jelesül a Magyarországra nézve lényegesen *fontosb* közlekedési s hasoneszközök s intézetek életbeléptetése, mely honunkat bensöleg egy jobban összefüggö s gazdaszilag erősebb, „egészsze“ alakítani, kifelé pedig bennünket a világpiacozokkal szorosb kapcsolatba hozni (s ez által összes anyagi fejlődésünkre a legjótékonyabb s legtermékenyitöbb befolyást gyakorolni) képes leendett.

Tekintve *a kereskedést*, kétségtelen, hogy a védegyeleti eszme hosszabb időn általi következetes keresztülvitele mind a bel- mind a külforgalomnak élénkségét, fejlődését csökkentette volna. Egyrészt ugyanis annak folytán, hogy a külkereskedésnek természeténél fogva áruk árúkkal, javak javakkal fizettetvén, s kivitel bevítelt, és bevitel kivítelt szülvén: azon arányban, a melyben *mi* kevesebbet vásároltunk volna a külföldtöl, ez utöbbi is kevesebb áruinkat vette volna meg; s így hazánk épen azon termelvényeinek inaradt volna meg birtokában, melyeket épen maga nem szükségel, és azokat nem kapta volna meg, melyekre szorul (l. alantabb); tehát kétszeresen károsodott volna. Másrészt annyiban, hogy minden ilyféle kereskedelem po-

litikai eljárás később korábbi visszatorlásokat idézván elő, Magyarország ellenében a szomszédos országok hasonló eljárást vettek volna alkalmazásba, és így utoljára is, saját kárunkra, mind kereskedésileg mint műveltségileg *el-szigetelt helyzetbe* jutottunk volna.

Hogy mindezek folytán a *fogyasztók*, tehát összes hazai népességünk is szerfelett sujtatott volna, megérinteni fölösleges. Sujtatott volna pedig először az által, hogy a méginkább megdrágult tőkéveli productió kényszerüése az élet és fogyasztási szükségletek árát aránytalanul felszöktette volna. Másodszor: annyiban, hogy az idegen, olcsóbb és jobbminőségű ipari cikkek helyett a belföldi drága és jobbára még selejtes készítményeket kellvén megvásárlani, évenként milliókra menő értékek természetlenül költettek volna el, a nélkül hogy más tekintetben ez áldozatokért csak némileg is megfelelő kárpótlásban részesült volna a nemzet. Valóban *eszélyesnek nem* nevezhető eljárás egy oly nemzet részéről, mint mi vagyunk, melynek ily nagylelkűség gyakorlására, s elajándékozásra stb. rendelkezés alatti tőkék *legkevésbbé* vannak!

A mi a védegyeleti és védvami agitatio azon vezéreszméjét illeti, hogy rendszerének elfogadása a *nemes ércz-pénznek* kimenetelét az országból megakadályozandja: ez egyike azon balgaságok és alaptévedéseknek, melyeket honunk tekintetében 1844 körül csak annyiban lehet megbocsáthatónak nevezni, mennyiben a modern nemzetgazdaságtan vívmányai s az európai forgalmi életgyakorlat eredményei akkor még csak egyes kiválasztottak előtt voltak hazánkban ismeretesek, a nagy tömeg pedig még egészen régi eszmékörben mozgott. — Ide járul végre az, hogy a mozgalommal összefüggőleg uralomra jutott fogyasztási és termelési

kényszer, a kereskedésnek adott ferde iránylat, a gazdasági *fejlődés erőltetett, természetellenes* vezetésére czélzó törekvés: nemcsak hogy nem hozta és hozhatta elő a kívánt eredményt, hanem állhatatosan folytatva, az egész közház-tartás *sulyegyenét* megzavarta, a tőkék és munkaerők szétforgácsolására s az egész productio és iparélet ferde iránybani kifejlésére vezetett volna.

De mindezek mellett a tulajdonképi és *közvetlen cél*, melyet magának a védgyeleti és védvami agitatio kitüzött, vagyis *iparalapítás*, műszorgalmis gyárüzleti virágzás, sem éretett volna el.

Először ugyanis hiányában vala akkor még hazánk azon socialis, politikai és *anyagi föltételeknek* (intézmények és erőknak), melyek nélkül semmiféle ipar-alapítási törekvés vagy védleti rendszer gyümölcsöző s eredményes nem lehet (l. fentebb). — Másodszor: hiányában valánk a szükséggel csak némileg is arányban álló számú iparosoknak, üzletembereknek s *képzett munkásoknak*, a mely hiány pedig olyan, hogy nem egy-két év alatt, hanem csak évtizedek folytában, és ekkor is csak azon föltétel mellett pótolható, hogyha a nemzet fiai közül sokan erélylyel, kitartással és az ipari foglalkozás iránt táplált előitéletek letetésével fordulnak az új pályához, s minden irányban törekszenek s *találnak is módot* képességeket szerezni, magukat szakműveltség birtokába helyezni. Pedig valljuk meg, *mennyire vagyunk* mi ettől még ma is, husz év lefolyta után, a mely alatt (szemben a 19-ik század közepe óta mutatkozó óriási lendülettel valamennyi népeknél) exclusiv élet- és világnézetünk, socialis tévfogalmainkból csak kivetkezhettünk volna! —

Harmadszor: föltéve azonban, hogy már 1844-ben birtuk volna a megkívántató technikai munkaerőket és

elemeket, nem rejlett volna-e védrendszerünkben a legnagyobb s legveszélyesebb buzditás tespedő magatartása az iparosok részéről?! — Az egyed-árusi állás ugyanis, melyben ez utóbbiak részesültek volna, bizonyára inkább bármire, mint arra szolgáltatandó okot, hogy termelések tökélyesítése, készítményeik olcsó és jó minőségbeni kiállítására törekedjenek; — a minék természetes eredménye kontárkodás, aluszékonyság, és a müipar örökös megmaradása bizonyos fejletlenségi alantfokon leendett. A jutalom és ellenszolgáltatás annyi fáradozás és áldozatért tehát egyeseknek és az egésznek positiv érdeksorbitása, a közérök meggyengítése, a haladás egyenes feltartóztatása lett volna!

Valóban, nagy horderejü igazságot fejezett ki Széchenyi, midőn azt mondá: müipart egy lábtoppantással előidézni nem lehet, valamint Báró Eötvös és (előtte már 1846-ban) Korizmicz, midőn azt jegyzik meg: hogy ily félszeg rendszer által a már meglévőt a bizonytalanoknak, s csak ezután leendőknek utána helyeznök, a gyáripár bizonytalan jövőjének jelen iparunk legfontosabb ágát: a mezei gazdaságot feláldoznök.

A védegyeleti agitatio, továbbá, a mellett, hogy, mint ép látók, egész közgazdaságunk sulypontját máshová helyeztes természetes helyzetéből kiemelte, még annyiban is helytelen és félszeg irányu vala, hogy félreismeré: hogy védlettel magával még sem hitelt, sem tőkét, sem munkaerőket, sem közlekedési eszközöket, előhozni nem lehet; másfelől azt, hogy következetes keresz-tülvitele a védrendszernek oly sok érdek-összeütközésre adott volna a birodalom kormánya és nyugati tartományai-val alkalmat, oly visszás helyzetbe hozandotta a magyar királyt, a ki

egyszersmind ausztriai császár is, oly elláthatlan bonyodalmak és surlódásoknak hintette volna el magvait, hogy utóvégre is annyi áldozatok és károsodások után nem maradt volna egyéb hátra, mint a viszonyok szükségszerűségével a század szabadforgalmi irányának mindinkább érvényre jutásával, főleg pedig a birodalmi vámpolitikának kényszer-szülte szabadelvü átalakulásával szemben az erőlködés hiu voltát és gyakorlatiatlanságát bevallani, s akarva nem akarva, a hozzánk illőbb s természetesebb iparpolitika elveih-z visszatérni.

De mindezekon kívül: a védegyeleti rendszer erkölcsi és politikai szempontból hatásait sem lehet föltétlenül magasztalni s előnyösöknek nevezni. Így jelesül: erkölcsi tekintetben valódi megmérgezése rejlett az iparos és kereskedői köröknek abban, hogy a belhoni készítmények elégtelenek lévén a fogyasztási szükséglet fődözésére: a termelő és kalmár idegen árucikknek sokszor csak magyar s honi készítmények czége alatt tudott kelendőséget szerezni. Politikai tekintetben pedig azért nem, mivel a legfontosb közgazdasági érdekeket politikai pártoskodás alapjává és kiinduláspontjává változtatá, a tüntetéseket és demonstrációkat egy természeténél fogva lényegileg neutrális térre átvivé, s mivel kétségtelen, miszerint (mint már Széchenyi és legújában Roscher megjegyzék) a védrendszer koránsem volt és lett volna a magyar elemnek hasznára, hanem azon nemmagyar s iparüző lakóira honunknak, kik a nekik kedvező alkalmat eszélyesen felhasználni, és a magyar föld és telek birtokosa, s a nagy fogyasztó magyar tömeg stb. által hozott áldozatokat önnön (ránk nézve tán veszélyessé is válhatandó) erősbödésök és gyarapodásokra fordítani tudták volna.